

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 140–146 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 140–146

CXL SKYRIUS

KAD DIEVAS ŽMOGŲ UŽ JO VEIKSMUS BAUDŽIA ARBA APDOVANOJA

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad Dievas žmogų už jo veiksmus baudžia arba apdovanoja.
- [2] Mat bausti arba apdovanoti priklauso įstatymų leidėjui, nes įstatymų sumanytojai apdovanojimais ir bausmėmis skatina tų įstatymų laikytis. Tačiau iš to, kas jau pasakyta¹, akivaizdu, kad žmonėms įstatymus duoda dieviškoji apvaizda. Vadinasi, Dievui priklauso žmones bausti arba apdovanoti.
- [3] Be to. Visur, kur tik yra kokia nors į tikslą nukreipta privaloma tvarka, ji turi vesti į tikslą, o jos pažeidimas turi neleisti pasiekti tikslo, nes, norint tikslo pasiekti, būtina turėti priemones ir tenkinti atitinkamas sąlygas. Kitaip tariant, visa tai būtina norint pasiekti tikslą. Ir jeigu niekas jiems netrukdo, tai tikslas pasiekiamas. Tačiau Dievas žmonių veiksmams nustatė tam tikrą gėrio siekimo tvarką, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta². Ir jeigu tai tvarkai teisingai paklūstama, tai būtina, kad pagal ją veikiantys pasiektų gėrio tikslą ir jiems būtų atlyginta, o tą tvarką ydomis pažeidžiantys to tikslo netektų ir būtų nubausti.
- [4] Dar. Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu³, kad žmonių veiksmai dieviškai apvaizdai paklūsta taip, kaip gamtos objektai. Tačiau abejose srityse atsitinka taip, kad deramai tvarkai arba paklūstama, arba nepaklūstama. Bet skirtumas tas, kad

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, bausmė, nuodėmė, laimė.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, punishment, sin, happiness.

- privalomos tvarkos laikymasis arba nesilaikymas yra žmogaus valios galioje, o gamtos objektai negali rinktis paklusti deramai tvarkai ar nepaklusti. Tačiau padariniai tam tikru būdu turi atitikti priežastis. Todėl gamtos objektai, jei juose palaikoma drama gamtinių pradų ir veiksmų tvarka, būtinai išlaiko prigimtį ir gėrį, bet suyra ir patiria blogį, jeigu nuo deramos tvarkos nutolsta. Panašiai ir žmogiškuose reikaluose, jei žmogus savo laisva valia tarnauja dieviška valia duotam įstatymui, iš to kyla gėris: ne iš būtinybės, o dėl valdančiojo potvarkio, todėl jam turi būti atlyginta. Ir priešingai, blogis kyla dėl to, kad pažeidžiama įstatymo nustatyta tvarka, ir už tai turi būti baudžiama.
- [5] Toliau. Tobulam Dievo gerumui būdinga tai, kad niekas pasaulyje nelieka nesutvarkyta, todėl matome, kad gamtoje vienu daiktų blogis tarnauja kitų daiktų gėriui, kaip oro ardyimas – ugnies darymui, o avies sudraskymas – vilko maistui. Ir kadangi žmogaus veiksmai dieviškajai apvaizdai pavaldūs taip, kaip gamtos daiktai, tai tas blogis, kuris kyla žmonių veikloje, privalo tarnauti kokiam nors gėriui. O tinkamiausiai tai pasiekama baudžiant nuodėmes. Taip teisingumo tvarka, kuri atkuria tvarką, apima tuos, kurie pažeidžia padorumo ribas. Tačiau žmogus pažeidžia jam numatyto padorumo ribas tada, kai savo valiai teikia pirmenybę prieš Dievo valią ir savo poreikius tenkina pažeisdamas Dievo nurodymus. Tokia netvarka pašalinama tada, kai Dievas žmogų priverčia patirti tai, ko jis nenori. Todėl dera, kad Dievas baustų žmonių nuodėmes ir, dėl tos pačios priežasties, geri darbai būtų apdovanojami.
- [6] Taip pat. Jau buvo parodyta⁴, kad Dieviškoji apvaizda ne tik nustato daiktų tvarką, bet ir viską judina taip, kad tos tvarkos būtų laikomasi. Tačiau žmogaus valią judina jos objektas, kuris yra geras arba blogas. Todėl dieviškoji apvaizda žmonėms siūlo gerus dalykus kaip apdovanojimą, kad jų valią skatintų gerai elgtis, ir blogus dalykus kaip bausmę, kad vengtų netvarkos.
- [7] Be to. Dieviškoji apvaizda taip sutvarkė daiktus, kad vienas kitam yra naudingi. O žmogaus tikslui, kuris yra gėris, kitų žmonių tiek gėris, tiek blogis naudingiausias tuo, kad apdovanojimo už gerus darbus vaizdas skatina jį daryti gerus darbus, o bausmės už blogus darbus vaizdas sulaiko nuo blogo elgesio. Todėl dieviškajai apvaizdai priklauso bloguosius bausti, o geruosius apdovanoti.
- [8] Todėl Išėjimo knygoje rašoma: *aš VIEŠPATS, tavo Dievas, esu pavydus Dievas, skiriantis bausmę už tėvų kaltę vaikams – trečiajai ir ketvirtajai kartai tų, kurie mane atmeta, bet rodantis ištikimą meilę iki tūkstantosios kartos tiems, kurie mane myli ir laikosi mano įsakymų* (Iš 20, 5–6). Ir Psalmėje: *tu atlygini kiekvienam pagal jo darbus* (Ps 62, 13). Ir Laiške romiečiams: *Jis kiekvienam atmokės už jo darbus: tiems, kurie ieško šlovės, garbingumo ir nemirtingumo, ištvėringai darydami gera, – amžinuoju gyvenimu, o išpuikėliams, kurie neklauso tiesos, bet yra pasidavę neteisumui, – pykčiu ir rūstybe* (Rom 2, 6–8).
- [9] Tuo atmetama klaida teigiančiųjų, kad Dievas nebaudžia. Juk Markionas ir Valentinas sakė, kad vienas yra gerasis Dievas, o kitas yra teisingas Dievas, kuris baudžia⁵.

CXLI SKYRIUS

APIE BAUSMIŲ SKIRTINGUMĄ IR TVARKĄ

- [1] Kadangi, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta⁶, apdovanojimas yra tai, kas siūloma valiai kaip tikslas, kuriuo skatinama tarnauti gėriui, o bausmė, priešingai, žadama, kad atgrasytų nuo vengtino blogio, ir kadangi apdovanojimas yra iš prigimties malonus valiai, o bausmė yra iš prigimties valiai nemalonus blogis, kuris yra gėrio stoka, tai bausmių skirtingumas ir tvarka turi atitikti gėrio skirtingumą ir tvarką.
- [2] Tačiau aukščiausias žmogaus gėris ir galutinis tikslas yra laimė. Ir kuo kuris nors dalykas yra tam tikslui artimesnis, tuo žmogui geresnis. Tačiau pirmas jam artimiausias dalykas yra dorybė ir kiekvienas kitas, jeigu toks egzistuoja, kuris žmogų skatina daryti gerus darbus, kad šis pasiektų laimę. Toliau eina derama proto ir jam pavaldžių galių tvarka. Dar toliau – laisvai veiklai būtina kūno sveikata. Galiausiai – išoriniai dalykai, kurie mums padeda būti doriems.
- [3] Todėl didžiausia bausmė žmogui yra atskyrimas nuo laimės. Antra pagal dydį bausmė yra dorybių ir kiekvieno prigimtinių sielos galių gero veikimo tobulumo atėmimas. Trečia – prigimtinių sielos galių tvarkos sunaikinimas. Ketvirta – kūno sužalojimas. Galiausiai – išorinių gėrybių atėmimas.
- [4] Bet kadangi bausmė pasižymi ne tik tuo, kad atima gėrį, bet ir tuo, kad prieštarauja valiai, ir kadangi ne kiekvieno žmogaus valia gėrybes vertina taip, kaip jos iš tiesų yra, tai kartais pasitaiko, jog valiai atrodo, kad didesnę gėrį atimanti bausmė yra mažesnė. Todėl daugybė juntamas ir kūniškas gėrybes labiau už dvasines vertinančių žmonių kūniškų bausmių bijo labiau, negu dvasinių. Bausmes jie vertina priešingai minėtai tvarkai. Kūno sužalojimą ir išorinių dalykų netektį jie laiko didžiausia bausme, o netvarką sieloje, dorybių bei mėgavimosi dieviškumu, kuris yra aukščiausia žmogaus laimė, netektį vertina kaip nelabai svarbius ar net visiškai nevertus dėmesio.
- [5] Todėl jie mano, kad Dievas žmonių už nuodėmes nebaudžia, nes mato, kad daugybė nusidėjėlių turi sveikus kūnus ir valdo turtus, kurių dori žmonės ne visada turi.
- [6] Gerai pasvarsčius, netenka tuo stebėtis. Juk išorinės gėrybės tarnauja vidinėms, o kūnas – sielai, ir išorinės bei kūniškos gėrybės žmogui yra tiek geros, kiek naudingos proto gėriui, o kiek proto gėriui kliudo, tiek žmogui tampa blogybėmis. Tačiau daiktų tvarkytojas Dievas žino žmogaus galių ribas. Todėl kartais doram žmogui skiria kūniškas ir išorines gėrybes kaip paramą jo dorumui ir tuo jam parodo palankumą. O kartais minėtas gėrybes iš jo atima, matydamas, kad jos kliudo jo dorumui ir mėgavimuisi dieviškumu: kadangi, kaip jau minėta, išorinės gėrybės žmogui tampa blogybėmis, tai tuo pačiu pagrindu jų netektis žmogui tampa gėriu. Tad jeigu kiekviena bausmė yra blogis, o dorumo didinimui naudinga išorinių bei kūniškų gėrybių netektis nėra bausmė, tai nebus dorybin-

- gam žmogui bausmė, jeigu iš jo bus atimtos išorinės gėrybės siekiant paramos jo dorumui. Ir priešingai, blogiesiems bus bausmė, jeigu jiems bus suteiktos išorinės gėrybės, skatinančios linkti į blogį. Todėl Išėjimo knygoje rašoma, kad būdami dalis Dievo kūrinijos, jie yra tapę pasibjaurėjimu, pinklėmis žmonių sieloms ir spąstais kvailųjų kojoms (Iš 14, 11). O kadangi bausmės esmė reikalauja ne tik to, kad ji būtų blogis, bet ir to, kad ji būtų priešinga valiai, tai kūniškų ir išorinių gėrybių netektis net ir tada, kai tarnauja ne blogiui, o žmogaus dorumo paramai, klaidingai vadinama bausme todėl, kad yra priešinga valiai.
- [7] Dėl netvarkos žmoguje atsitinka taip, kad žmogus daiktus vertina ne taip, kaip jie iš tiesų yra, teikdamas pirmenybę ne dvasiniams, o kūniškiems. Tačiau toji netvarka yra kaltė arba kyla iš kokio nors anksčiau padaryto nusikaltimo. Todėl akivaizdu, kad žmogui nėra bausmės kaip to, kas priešinga jo valiai, jeigu nėra anksčiau padarytos kaltės.
- [8] Tai akivaizdu ir dėl kitų dalykų. Juk iš esmės gerų dalykų žmogus piktnaudžiumu nepaverstų blogybėmis, jeigu žmoguje nebūtų kokios nors netvarkos.
- [9] Be to, valios poreikis priimti iš prigimties gerus dalykus, skatinančius žmogų tobulinti dorybę, kyla iš kokios nors netvarkos žmoguje, kuri yra arba kaltė, arba iš kaltės kyla. Juk akivaizdu, jog per anksčiau padarytą nuodėmę atsiranda tam tikra netvarka žmogaus jausmuose, kad vėliau jis lengviau linktų į nuodėmę. Todėl kaltė lemia ir tai, kad žmogui būtina padėti išlikti dorybės gėryje tuo, kas jam tam tikra prasme yra bausmė, nes visiškai priešinga jo valiai, nors kartais, kai jis protu pamato tikslą, jos nori. Tačiau apie šią, žmogaus prigimtyje egzistuojančią ir iš pirmaprados nuodėmės kylančią netvarką bus kalbama vėliau⁷. O dabar akivaizdu tik tai, kad Dievas žmones baudžia už nuodėmes ir kad nebaudžia be kaltės.

CXLII SKYRIUS

KAD NE VISI APDOVANOJIMAI IR BAUSMĖS YRA VIENODI

- [1] Kadangi dieviškas teisingumas reikalauja tarp daiktų palaikyti lygybę ir už kaltes skirti bausmes, o už gerus darbus apdovanoti, tai jeigu, kaip jau parodyta⁸, yra skirtingi gerų darbų ir nuodėmių laipsniai, tai turi būti ir skirtingi apdovanojimų ir bausmių laipsniai. Juk lygybė nebūtų išsaugota, jeigu labiau nusidedančiam nebūtų skiriama didesnė bausmė, o geriau besielgiančiam – didesnis apdovanojimas. Atrodo, kad dėl tos pačios priežasties skirtingai atlyginama pagal gėrio ir blogio skirtingumą ir pagal gero bei geresnio, ir pagal blogo bei blogesnio skirtingumą.
- [2] Be to. Paskirstomojo teisingumo lygybė yra tokia, kad nelygiems nelygius dalykus skiria. Todėl bausmėmis ir apdovanojimais nebūtų teisingai atlyginama, jeigu visi apdovanojimai ir visos bausmės būtų vienodos.

- [3] Dar. Iš to, kas jau pasakyta⁹, akivaizdu, jog įstatymų leidėjas apdovanojimus ir bausmes siūlo tam, kad žmones nuo blogio patrauktų į gėrį. Tačiau žmones reikia ne tik patraukti į gėrį ir atitraukti nuo blogio, bet ir skatinti geruosius tapti geresniais, o bloguosius netapti blogesniais. O tai būtų neįmanoma, jeigu apdovanojimais ir bausmės būtų vienodi. Todėl ir bausmės, ir apdovanojimai yra skirtingi.
- [4] Toliau. Kaip prigimtinis dalių pasiskirstymas ką nors daro tinkamą formai, taip geri ir blogi žmogaus darbai daro jį tinkamą bausmėms ir apdovanojimams. Tačiau dieviškoji apvaizda daiktams nustatė tokią tvarką, kad tobulesnę formą gauna tas, kuris labiau jai pasiruošęs. Vadinasi, pagal gerų arba blogų darbų įvairovę turi būti bausmių ir apdovanojimų įvairovė.
- [5] Taip pat. Didesnis gerų ir blogų darbų laipsnis matuojamas dvejopai: vienaip skaičiumi, atsižvelgiant į tai, kiek vienas žmogus daugiau negu kitas padarė gerų arba blogų darbų, kitaip matuojamas pagal darbų kokybę, atsižvelgiant į tai, kiek vienas daugiau negu kitas padarė geresnių arba blogesnių darbų. Tačiau didesni gerų ir blogų darbų skaičių turi atitikti didesnis apdovanojimų ir bausmių skaičius; kitokiu atveju nebūtų atlyginta pagal dieviškąjį teisingumą už visus žmogaus veiksmus, jeigu už kurias nors blogybes nebūtų nubausta, o už kuriuos nors gerus darbus nebūtų atlyginta. Dėl tos pačios priežasties didesni darbų kokybę atitinka apdovanojimų ir bausmių skirtingumas.
- [6] Todėl Pakartoto įstatymo knygoje rašoma: *bus nuplaktas kaltę atitinkančiu kirčių skaičiumi* (Ist 25, 2). Ir Izaijo knygoje: *keršysiu jam pagal jo padarytas niekšybes* (Iz 27, 8).
- [7] Tuo paneigiama klaida tų, kurie sako, kad ateityje visi apdovanojimai ir bausmės bus vienodi.

CXLIII SKYRIUS

APIE NEIŠVENGIAMĄ MIRTINOS IR ATLEISTINOS
NUODĖMĖS BAUSMĘ, ATSIŽVELGIANT Į GALUTINĮ TIKSLĄ

- [1] Iš to, kas jau pasakyta, akivaizdu, kad nusidėti galima dvejopai. Vienaip nusidedama visiškai atsisakant proto nukreiptumo į Dievą, kuris yra galutinis gerųjų tikslas, ir tai yra mirtina nuodėmė. Kitaip nusidedama išsaugant žmogaus proto nukreiptumą į galutinį tikslą, bet įnešant kokią nors kliūtį, trukdančią laisvai siekti tikslo, ir tai vadinama atleistina nuodėme. Tad jeigu pagal nuodėmių skirtingumą turi būti skirtingai baudžiama, tai tas, kuris daro mirtiną nuodėmę, turi būti baudžiamas taip, kad negalėtų pasiekti žmogaus tikslo. O tas, kuris nusideda atleistinai, turi būti baudžiamas ne taip, kad nepasiektų tikslo, bet taip, kad pasiektų vėliau, arba siekdamas jo patirtų sunkumų. Juk teisingumui tarnaujama tuo, kad žmogui prieš jo valią neleidžiama pasiekti tikslo būtent taip, kaip savo laisva valia nusidėdamas jis nukrypsta nuo tikslo.
- [2] Dar. Kaip valia būdinga žmonėms, taip prigimtinis polinkis būdingas gamtos daiktams. Ir jeigu iš kurio nors gamtos daikto atimamas polinkis siekti tikslo,

- tai jis niekaip negali to tikslo pasiekti. Pavyzdžiui, jeigu sunkus kūnas dėl sugedimo praranda sunkumą ir tampa iš tiesų lengvas, tai jis nepasiekia vidurio¹⁰. Jeigu jis to polinkio nepraranda, tačiau judėdamas į tikslą sutinka kliūtį, tai tą kliūtį pašalinus, tikslą pasiekia. Bet tas, kuris mirtinai nusideda, visiškai praranda savo valios polinkį siekti galutinio tikslo, o tas, kuris atleistinai nusideda, tą polinkį išsaugo, tačiau kaip nors jam kliudo tuo, kad daugiau, negu dera, dėmesio skiria to tikslo siekimo priemonėms. Todėl tas, kuris nusideda mirtinai, turi būti baudžiamas taip, kad visiškai negalėtų pasiekti tikslo, o tas, kuris nusideda atleistinai, prieš pasiekdamas tikslą, turi patirti tam tikrus sunkumus.
- [3] Toliau. Tai, kad kas nors pasiekia ką nors gero, kurio net neketino siekti, yra lemtis arba atsitiktinumas. Tad jeigu tas, kurio polinkis nukreiptas nuo galutinio tikslo, tą tikslą pasiektų, tai šitai būtų lemtis (*fortuna*) ir atsitiktinumas. Bet tai būtų neteisinga, nes galutinis tikslas yra proto gėris, o lemtis priešinga protui, kadangi tai, kas atsitiktina, įvyksta ne pagal proto nustatytą tvarką. Tačiau neįmanoma, kad protas savo tikslą pasiektų eidamas ne proto nubrėžtu keliu. Todėl galutinio tikslo nepasiekia tas, kuris, mirtinai nusidėdamas, savo polinkį nukreipia nuo galutinio tikslo.
- [4] Taip pat. Materija iš veikiančiosios priežasties nepriima formos, nebent būtų tai formai paruošta. O tikslas ir gėris yra valios tobulumas, panašiai kaip forma – materijos. Todėl valia nepasiekia galutinio tikslo, nebent būtų teisingai paruošta. Tačiau valia paruošiama tikslui polinkiu ir tikslo troškimu. Vadinasi, tikslo nepasiekia tas, kurio polinkis nukreiptas nuo tikslo.
- [5] Be to. Tikslo ir jo siekimo priemonių santykis yra toks, kad jeigu yra esamas arba būsimas tikslas, tai būtina, kad būtų ir jo siekimo priemonės, bet jeigu jų nėra, tai ir tikslo nebus. Juk jeigu tikslas galėtų būti nesant jo siekimo priemonių, tai veltui to tikslo būtų siekiama kokiomis nors kitomis priemonėmis. Tačiau visi pripažįsta, kad dorybingais darbais, iš kurių geriausias yra tinkamo tikslo siekimas, žmogus pasiekia savo galutinį tikslą, kuris yra laimė. Tad jeigu kas nors nedorai elgiasi dėl atsisakymo siekti galutinio tikslo, tai teisinga, kad iš jo tas tikslas atimamas.
- [6] Todėl Evangelijoje pagal Matą sakoma: *Aš niekuomet jūsų nepažinojau. Šalin nuo manęs, jūs nedorėliai!* (Mt 7, 23).

CXLIV SKYRIUS

KAD MIRTINA NUODĖMĖ GALUTINĮ TIKSLĄ ATIMA AMŽIAMS

- [1] Tačiau ta bausmė, kuria atimamas galutinis tikslas, turi trukti amžinai.
- [2] Juk apie ko nors atėmimą galima kalbėti tik tuo atveju, jei tas, iš kurio atimama, yra gimęs tai turėti: juk nesakoma, kad iš ką tik gimusio kačiuko regėjimas atimtas. Bet jau įrodyta¹¹, kad žmogaus prigimtis neleidžia jam šiame gyvenime pasiekti galutinio tikslo. Todėl būtina, kad to tikslo atėmimo bausmė žmogų

ištiktų kitame gyvenime. Tačiau, šiam gyvenimui pasibaigus, žmogus netenka galutinio tikslo siekimo galių. Mat sielai reikia kūno, kad galėtų siekti savo tikslo, nes kūno padedama ji tobulėja tiek žinojime, tiek dorybėje. Tačiau siela po to, kai buvo atskirta nuo kūno, priešingai, negu teigia jau kritikuoti sielų persikūnijimo šalininkai¹², negrįžta į tą būklę, kurioje per kūną gauna tobulumą. Todėl būtina, kad galutinio tikslo atėmimo bausme baudžiamas asmuo amžinai liktų nuo to tikslo atskirtas.

- [3] Dar. Jei kas nors stokoja to, kas jam iš prigimties priklauso turėti (pavyzdžiui, gyvūnas stokoja regos arba kurios nors kitos juslės), tai neįmanoma to ištaisyti kitaip, negu jį išardžius į ankstesnę materiją ir iš jos iš naujo jį sukūrus. Tačiau to, kuris jau yra sukurtas, neįmanoma dar kartą sukurti prieš tai neišardžius, o tada iš tos pačios materijos galima sukurti sveiką kitą, tą patį ne skaičiumi, o tik rūšimi. Tačiau toks dvasinis objektas kaip siela arba angelas negali būti išardytas į kokią nors ankstesnę materiją, iš kurios būtų galima sukurti kitą tos pačios rūšies objektą. Tad jeigu jis stokoja to, kas jam iš prigimties turi priklausyti, tai tokia stoka būtinai išlieka amžina. Tačiau sielos ir angelo prigimtyje yra tvarka, kreipianti į galutinį tikslą, kuris yra Dievas. Tad jeigu kokia nors bausme jis nuo tos tvarkos atskiriamas, tai tokia bausmė pasilieka amžiams.
- [4] Taip pat. Atrodo, jog prigimtinis teisingumas reikalauja, kad iš kiekvieno būtų atimtas tas gėris, prieš kurį jis veikia, nes tuo jis save daro nevertą to gėrio. Ir todėl tam, kuris nusideda valstybei, pilietinis teisingumas visiškai nutraukia ryšį su valstybe arba mirtimi, arba amžina tremtimi, kreipdamas dėmesį ne į nuodėmės trukmę, o į tai, kam jis nusidėjo. Tačiau visas šis gyvenimas yra panašus į žemiškąją valstybę, o visa amžinybė panaši į bendriją palaimintųjų, kurie, kaip jau parodyta¹³, amžinybėje pasiekė galutinį tikslą. Todėl tas, kuris nusideda galutiniam tikslui ir meilei, kuria palaimintųjų ir palaimos siekiančiųjų bendruomenė gyvena, turi būti būti baudžiamas amžina bausme, nors ir labai trumpą laiką jo nuodėmė truko.
- [5] Be to. Dieviškas teismas valią vertina kaip veiksmą, nes *žmogus mato, kas akimis matoma, o Viešpats žiūri į širdį* (1 Sam 16, 7). Tačiau tas, kuris dėl laikino gėrio nusišuka nuo galutinio tikslo, kurį galėtų amžinai turėti, pirmenybę teikia ne amžinam mėgavimuisi galutiniu tikslu, o laikinam mėgavimuisi tuo laikinu gėriu. Todėl akivaizdu, kad jis daug labiau norėtų amžinai tuo laikinu gėriu mėgautis. Todėl dieviškasis teismas privalo jį bausti taip, tarsi jis amžinai nusišuktų. Be to, nėra jokių abejonių, kad už amžiną nuodėmę turi būti skiriama amžina bausmė. Vadinasi, tam, kuris nuo galutinio tikslo nusišuko, turi būti skiriama amžina bausmė.
- [6] Dar. Tuo pačiu teisingumo pagrindu skiriam bausmė už nuodėmes ir apdovanojimas už gerus veiksmus. O apdovanojimas už dorumą yra laimė, kuri, kaip jau parodyta¹⁴, yra amžina. Tad ir nuo laimės atskirianti bausmė turi būti amžina.
- [7] Todėl Evangelijoje pagal Matą rašoma: *Ir eis šitie į amžinąjį kentėjimą, o teisieji į amžinąjį gyvenimą* (Mt 25, 46).

- [8] Šiais argumentais pašalinama klaida teigiančiųjų, kad bausmės piktadariams kada nors turės pabaigą. Atrodo, kad toks požiūris kyla iš kai kurių filosofų teiginio, kad visos bausmės skirtos apvalyti ir todėl kada nors turės pabaigą.
- [9] Tačiau šis teiginys atrodo įtikimas dėl žmonių papročių. Mat žmonių įstatymai baudžia, kad pašalintų ydas, todėl jie veikia tarsi vaistai. Be to, jeigu baudžiantysis neturėtų jokio kito tikslo, o tik nubausti, tai atrodytų, kad pati bausmė jį džiugina, o tai dieviškam gerumui netinka. Todėl baudžiama turi būti dėl kokio nors kito tikslo. Ir atrodo, kad nėra tinkamesnio tikslo negu pašalinti ydas. Todėl atrodo, jog teisinga teigti, kad visos bausmės yra apvalančios ir dėl to turi kada nors pasibaigti, nes tai, ką galima nuvalyti, yra atsitiktiniai protingo padaro požymiai, todėl juos galima pašalinti nesunaikinant substancijos.
- [10] Tačiau būtina pripažinti, kad Dievas baudžia ne dėl to, kad baustų, tarsi pats baudimas jam būtų malonus, bet siekdamas kito tikslo – būtent kūrinijos tvarkos, kurioje glūdi visatos gėris. Toji daiktų tvarka reikalauja, kad dieviškoji valia proporcingai viską paskirstytų. Todėl Išminties knygoje rašoma, kad Dievas viską sutvarkė *žiūrėdamas ir saiko, ir skaičiaus, ir svorio* (Išm 11, 20). Bet kaip apdovanojimai atitinka dorybingus veiksmus, taip bausmės – nuodėmes. Ir kaip jau parodyta, tam tikros nuodėmės yra proporcingos amžinosioms bausmėms. Todėl už tokias nuodėmes Dievas skiria amžinas bausmes, kad jos tarnautų deramai daiktų tvarkai, rodančiai jo išmintį.
- [11] Tačiau net pripažinus, kad visos bausmės skiriamos ne kam nors kitam, o tik papročiams gerinti, visiškai nebūtina teigti, kad jos visos yra apvalomosios ir baigtinės. Juk ir žmonių įstatymai kai kuriems nusikaltėliams mirties bausmę skiria ne tam, kad juos pataisytų, o tam, kad pataisytų kitus. Todėl Patarlių knygoje rašoma: *Apmušį pašaipūną, neišmanėlis gaus pamoką* (Pat 19, 25). Kitus nusikaltėlius žmonių įstatymai visam laikui iš valstybės išstremia, kad juos pašalinę, valstybę padarytų švaresnę. Todėl Patarlių knygoje rašoma: *Išvarkyk pašaipūną, išeis nesantaika; liausis kivirčiai ir užgaulės* (Pat 22, 10). Taigi net jeigu bausmės būtų skiriamos tik papročiams gerinti, niekas nedraudžia, kad dieviškosios valios sprendimu kai kurie nusidėjėliai būtų nuo gerųjų bendruomenės amžiams atskirti ir amžinai bausmei pasmerkti, kad iš amžinosios bausmės baimės žmonės liautųsi darę nuodėmes ir gerųjų bendruomenė jų atskyrimu būtų padaryta švaresnė, kaip apie tai rašoma Apreiškime Jonui: *Bet ten, t. y. į dangiškąją Jeruzalę, niekada nepateks, kas netyra, joks nešvankėlis ar melagis* (Apr 21, 27).

CXLV SKYRIUS

KAD NUODĖMĖS BAUDŽIAMOS IR KANČIOS PATYRIMU

- [1] Tie, kurie Dievui nusideda, baudžiami ne tik atskyrimu nuo amžinosios laimės, bet ir kokios nors kančios patyrimu, nes, kaip parodyta¹⁵, bausmė turi atitikti kaltę, kuri ne tik sielą nukreipia nuo galutinio tikslo, bet ir pasuka į kitus daik-

tus kaip į tikslus. Todėl nusidėjėlis turi būti baudžiamas ne tik atskyrimu nuo tikslo, bet ir patirti kitų daiktų daromą žalą.

- [2] Toliau. Kaip jau minėta¹⁶, už nusikaltimus baudžiama, kad bausmių baimė atitrauktų žmones nuo nuodėmių darymo. Tačiau niekas nebijo prarasti to, ko nenori pasiekti. Vadinas, tie, kurių valia yra nusigręžusi nuo galutinio tikslo, nebijo būti nuo jo atskirti ir vien atskyrimo nuo galutinio tikslo grėsmė jų nesulaikytų nuo nuodėmių darymo. Todėl nusidedantiesiems būtina taikyti dar ir kitą bausmę, kurios jie bijotų.
- [3] Taip pat. Tas, kuris netvarkingai naudojasi tuo, kas skirta tikslui pasiekti, ne tik nepasiekia tikslo, bet ir patiria kitokią žalą, panašiai kaip tas, kuris netvarkingai maitinasi, ne tik nesustiprėja, bet ir save susargdina. Tačiau tas, kuris savo tikslą regi sukurtuose daiktuose, jais naudojasi ne taip, kaip dera, tai yra nenukreipia jų į galutinį tikslą. Todėl jį reikia bausti ne tik atimant laimę, bet ir padarant taip, kad jis per tuos daiktus patirtų tam tikrą žalą.
- [4] Be to. Kaip geradariams priklauso geri dalykai, taip piktadariams – blogi. Tie, kurie elgiasi teisingai, pasiekę tikslą gauna tobulumą ir džiaugsmą. Ir priešingai, bausmė tų, kurie nusideda, turi būti tokia, kad iš tų daiktų, kuriuos pasirinko savo tikslu, priimtų sielvartą ir kančią.
- [5] Todėl Šventasis raštas nusidėjėliams graso ne tik išvijimu iš šlovės, bet ir sielvartu dėl kitų dalykų. Juk Evangelijoje pagal Matą rašoma: *Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, kuri prirengta velniui ir jo angelams* (Mt 25, 41). Ir Psalmių knygoje: *Jis lis ant nusidėjėlių sląstais; ugnis, ir siera, ir audrų vėjas jų taurės dalis* (Ps 10, 7).
- [6] Tuo paneigiama nuomonė Algazelio, kuris teigė, kad nusidėjėliai baudžiami tik galutinio tikslo netektimi¹⁷.

CXLVI SKYRIUS

KAD TEISĖJAMS LEISTA SKIRTI BAUSMES

- [1] O kadangi kai kurie nusidėjėliai į Dievo skirtas bausmes nekreipia dėmesio, nes jiems rūpi tik juntami ir regimi dalykai, tai dieviškosios apvaizdos sprendimu numatyta, kad įvairiose šalyse būtų žmonės, kurie dar šiame gyvenime patiriamomis bausmėmis juos priverstų gerbti teisingumą. Akivaizdu, kad bausdami piktadarius, tie žmonės nenusideda. Juk tas, kuris tarnauja teisingumui, tuo, kad jam tarnauja, nenusideda. Mat teisinga bausti piktadarius, nes bausme su tvarkoma kaltė, kaip akivaizdu iš to, kas jau minėta¹⁸. Todėl teisėjai, bausdami piktadarius, nuodėmės nedaro.
- [2] Dar. Žmonės, kurie įvairiose šalyse iškelti virš kitų, yra tarsi dieviškosios apvaizdos vykdytojai, nes, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta¹⁹, Dievas savo apvaizda žemesniuosius tvarko per aukštesniuosius. Tačiau nė vienas iš tų, kurie palaiko dieviškosios apvaizdos tvarką, tuo, kad tą tvarką palaiko, nenusideda. Ir

- kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta²⁰, toji dieviškosios apvaizdos tvarka reikalauja, kad geradariai būtų apdovanojami, o piktadariai baudžiami. Vadinasi, tie žmonės, kurie kitiems vadovauja, nenusideda tuo, kad geruosius apdovanoja, o bloguosius baudžia.
- [3] Toliau. Gėriui nereikia blogio, ir priešingai, blogiui reikia gėrio. Vadinasi, tas, kuris yra būtinas, kad gėris būtų išsaugotas, pats savaime negali būti blogas. O santarvei tarp žmonių išsaugoti būtina, kad piktadariams būtų skiriamos bausmės. Todėl piktadarius baudimas pats savaime nėra blogis.
- [4] Taip pat. Bendrasis gėris yra didesnis negu atskiras vieno žmogaus gėris. Todėl atskiras gėris turi būti pašalintas siekiant išsaugoti bendrąjį gėrį. O kai kurių kenksmingų žmonių gyvenimas trukdo bendrajam gėriui, kuris yra žmonių bendruomenės santarvė. Todėl tie žmonės mirtimi turi būti pašalinti iš žmonių bendruomenės.
- [5] Be to. Kaip gydytojas savo veikla siekia ligonio sveikatos, kuri pasireiškia kaip tvarkinga skysčių dermė, taip valstybės vadovas savo veikla siekia taikos, kuri pasireiškia kaip tvarkinga piliečių santarvė. Tačiau gera ir naudinga, kai gydytojas nupjauna gangrenuojančią galūnę, jei per ją gresia viso kūno sunaikinimas. Todėl teisingai ir nenuodėmingai valstybės vadovas žudo kenksmingus žmones, kad jie netrikdytų taikos valstybėje.
- [6] Todėl apaštalas Pirmajame laiške korintiečiams rašo: *Argi nežinote, jog truputis raugo suraugina visą maišymą?* (1 Kor 5, 6) Ir truputį toliau priduria: *Pašalinkite piktadarį iš savo pačių tarpo* (1 Kor 5, 13). Ir Laiške romiečiams apie žemišką valdžią rašo, kad *ji ne veltui nešioja kalaviją. Ji Dievo tarnaitė ir rūsti baudėja darantiems pikta* (Rom 13, 4). Ir Pirmajame Petro laiške rašoma: *Būkite klusnūs kiekvienai žmonių valdžiai dėl Viešpaties: tiek karaliui, kaip vyriausiajam, tiek valdytojams, kaip jo pasiųstiems bausti piktadarius, išaukštinti gerųjų* (1 Pt 2, 13–14).
- [7] Tuo paneigiama klaida tų, kurie teigia, jog kūniškos bausmės yra neteisėtos. Savo klaidą jie paremia tuo, kad Išėjimo knygoje sakoma: *Nežudysi* (Iš 20, 13). Ir pakartojama Evangelijoje pagal Matą (Mt 5, 21). Taip pat jie remiasi tuo, kad Evangelijoje pagal Matą Viešpats savo padėjėjams, norintiems rauges išravėti iš kviečių lauko, atsakė: *Palikite abejus augti iki pjūties* (Mt 13, 30). Rauges jie supranta taip, kaip ten pat pasakyta: kaip piktojo vaikus, o pjūtį – kaip amžių pabaigą (Mt 13, 38–40). Todėl piktadariai neturi būti žudymu šalinami iš gerųjų tarpo. Taip pat jie teigia, kad žmogus, kol gyvena šiame pasaulyje, gali pasitaisyti. Todėl reikia jį ne nužudyti ir pašalinti iš šio pasaulio, bet palikti atgailai.
- [8] Tačiau visi šie argumentai yra niekiniai, nes įstatymas – *Nežudysi!* – toliau papildomas nurodymu: *Nepaliksi gyvos kerėtojos* (Iš 22, 17). Tai leidžia suprasti, kad draudžiamas neteisėtas žmonių žudymas. Tą patį Evangelijoje pagal Matą sako Viešpats, nes po žodžių: *Jūs esate girdėję, kad protėviams buvo pasakyta: Nežudyk...*, pridūrė: *O aš jums sakau: jei kas pyksta ant savo brolio, ir t. t.* (Mt 5, 22). Tai leidžia suprasti, kad draudžiamas tas žudymas, kuris kyla iš pykčio, bet ne tas, kuris

kyla iš meilės teisingumui. Taip pat ir Viešpaties žodžius – *Palikite abejus augti iki pjūties* – reikia suprasti, atsižvelgiant į paaiškinimą: *kad kartais, ravėdami rauoges, neišrautumėte su jomis ir kviečių* (Mt 13, 29). Todėl piktadarių žudymas draudžiamas ten, kur to negalima padaryti nesukeliant pavojaus geriesiems. O taip dažniausiai atsitinka tada, kai akivaizdžiomis nuodėmėmis blogųjų negalima atskirti nuo gerųjų, arba kai bijoma pavojaus, kad piktadariai paskui save patrauks daugybę gerųjų. O tai, kad blogieji, kol gyvena, gali pasitaisyti, neprieštaruoja galimybei teisėtai juos žudyti, nes grėsmė, kurią jų gyvenimas kelia, yra didesnė ir tikresnė negu tas gėris, kurio tikimasi iš jų pasitaisymo. Be to, mirties valanda jiems suteikia progą per atgailą atsigręžti į Dievą. O jeigu jie yra tokie užkietėję, kad net mirties valandą jų širdys nesitraukia nuo blogio, tai galima daryti labai tikėtiną prielaidą, kad jie niekada neatgailaus dėl savo piktadarybių.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 85, 2015, sk. 114, p. 72–73.
- ² Ten pat, sk. 115, p. 73–74.
- ³ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 78, 2015, sk. 90, p. 87–89.
- ⁴ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 72, 2012, sk. 67, p. 127–129.
- ⁵ Žr. Augustinus, *De haeresibus* 11; 22 (PL 42, 28–29).
- ⁶ Žr. šio vertimo 140 skyrių.
- ⁷ Tomo Akviniečio *Sumos prieš pagonis* ketvirtosios knygos 50 skyriuje.
- ⁸ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 91, 2016, sk. 139.
- ⁹ Žr. šio vertimo 140 skyrių.
- ¹⁰ Pasak Aristotelio, sunkūs daiktai dėl sunkio turi prigimtinių polinkį užimti pasaulio centrą, kuris yra žemės planetos centras. Lengvi daiktai, priešingai, turi polinkį judėti į periferiją.
- ¹¹ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 68, 2011, sk. 47, p. 131–133 ir toliau.
- ¹² Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, antroji knyga. Iš lotynų k. vertė G. Vyšniauskas. Vilnius: Logos, 2003, sk. 44 ir 83.
- ¹³ Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 71, 2012, sk. 62, p. 86–88.
- ¹⁴ Žr. šio vertimo 140 skyrių.
- ¹⁵ Žr. šio vertimo 142 skyrių.
- ¹⁶ Žr. šio vertimo 144 skyrių.
- ¹⁷ Algazel, *Metaphysica* II, 5, 4–5 (J. T. Muckle. Toronto, 1933, p. 186–190).
- ¹⁸ Žr. šio vertimo 140 skyrių.
- ¹⁹ III, 77 ir toliau. Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga. *Logos* 74, 2013, sk. 77, p. 149–150.
- ²⁰ Žr. šio vertimo 140 skyrių.

Iš lotynų kalbos vertė
prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae *de Aquino Summa contra gentiles*,
Romae, Apud sedem commissionis Leoninae
et apud librariam Vaticanas,
Desclee et C. Herder, 1934.